

системі, порушити право жителів України на безпечне навколишнє середовище, стати чинником значних соціальних зрушень, міграційних процесів тощо.

Ключові слова: розподіл вуглеводнів, зміни законодавства України, сланцевий газ, екологія України, навколишнє середовище.

Резюме

Гайдай А. Н. Добыча сланцевого газа в Украине: проблемы правовой инсталляции.

В статье речь идет о необходимости изменения законодательства для реализации проекта, который подписан между правительством Украины и компанией Шелл. Проблема сводится к необходимости безопасной добычи на территории Украины т.н. «сланцевого газа». Уточняется, что несмотря на все экономические и политические выгоды (удешевление газа, снятие зависимости от зарубежных поставок и т.п.), которые несет с собой сланцевый газ, его добыча может нанести непоправимый вред столетиями сложившейся экосистеме, нарушить право жителей Украины на безопасную окружающую среду, стать фактором значительных социальных подвижек, миграционных процессов и т.п.

Ключевые слова: распределение углеводородов, изменения законодательства Украины, сланцевый газ, экология Украины, окружающая среда.

Summary

Gaidai A. Extraction of shale gas in Ukraine: issues of legal instillation.

The article deals with the need to change the laws for the project, which was signed between the Government of Ukraine and the company Shell. The problem is the need of safe production in Ukraine called «shale gas». States that despite all the economic and political benefits (cheaper gas removal depends on foreign supplies, etc.) that brings shale gas, its production can cause irreparable damage to the ecosystem composed centuries, violate the right of citizens of Ukraine to a safe environment, a significant factor in social changes, migration and more.

Key words: distribution of hydrocarbons in the legislation of Ukraine, shale gas, Ukraine ecology, environment.

Отримано 7.06.2013

УДК 349.422.22

Х. А. ГАЙДАРЖИ

Христина Антонівна Гайдаржи, аспірант Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПЕРЕРОБНОГО КООПЕРАТИВУ

Всебічний аналіз правового положення сільськогосподарського (далі – с/г) переробного кооперативу неодмінно включає такий важливий аспект, як правове регулювання реорганізації даного суб'єкта. Хоча реорганізація юридичної особи стосується, насамперед, внутрішніх відносин, проте може суттєво зачіпати інтереси контрагентів, кредиторів, а деяких випадках навіть держави. Саме тому якісний і детальний науковий супровід у даному питанні, безумовно, є необхідним для забезпечення законних інтересів усіх заінтересованих осіб.

Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація входить до кола наукових інтересів великої кількості талановитих вчених, серед яких: О. В. Гафурова, Н. С. Гавриш, І. І. Каракаш, В. І. Семчик, А. М. Статівка, Н. І. Титова, В. Ю. Уркевич, В. І. Федорович. Деякі з них торкалися питань реорганізації с/г обслуговуючих кооперативів, проте зміна законодавства та соціальних умов вимагає нового теоретичного аналізу правових аспектів відповідної теми.

Таким чином, метою даної статті є дослідження правових особливостей реорганізації с/г переробних кооперативів згідно з чинним законодавством.

Традиційно припинення діяльності с/г кооперативу може відбутись двома шляхами: в результаті реорганізації або ліквідації. Обидва варіанти припинення с/г переробного кооперативу можуть бути як в добровільному, так і в примусовому порядку.

Чинним цивільним та господарським законодавством не надається чіткого визначення поняття реорганізації, проте передбачено її різновиди:

- у разі злиття суб'єктів господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття;
- у разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання до цього останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання;

– у разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу;

– у разі виділення одного або кількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права і обов'язки реорганізованого суб'єкта;

– у разі перетворення одного суб'єкта господарювання в інший до новоутвореного суб'єкта господарювання переходять усі майнові права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання¹.

Цікавою новелою законодавства є положення ст. 11 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», в якій зазначено, що *«за рішенням загальних зборів сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може бути реорганізовано лише в інший сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, а кооперативне об'єднання – в інше кооперативне об'єднання»*². Такий припис тягне за собою ряд правових наслідків.

По-перше, с/г переробний кооператив не може бути реорганізований шляхом перетворення, що передбачає зміну організаційно-правової форми. Відповідно до наказу Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 р. № 97 організаційно-правова форма господарювання – це форма здійснення господарської (зокрема підприємницької) діяльності з відповідною правовою основою, яка визначає характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності за зобов'язаннями підприємства (організації), порядок створення, реорганізації, ліквідації, управління, розподілу одержаних прибутків, можливі джерела фінансування діяльності тощо³. Системний аналіз чинного законодавства дає змогу констатувати, що с/г переробний кооператив наразі не можна виділити як окрему організаційно-правову форму юридичної особи, оскільки він за основними ознаками є с/г обслуговуючим кооперативом, в той час як об'єктивні особливості с/г переробного кооперативу не знайшли свого нормативного закріплення. Таким чином, с/г переробний кооператив може бути реорганізований в будь-який інший різновид с/г обслуговуючого кооперативу: заготівельно-збутовий, постачальницький, сервісний, багатofункціональний тощо.

З наведеного випливає, що у випадку виникнення необхідності перетворення с/г переробного кооперативу, наприклад, на господарське товариство чи навіть на с/г виробничий кооператив, єдиним можливим шляхом реалізації такого плану є двоступенева процедура: спочатку ліквідація існуючого с/г переробного кооперативу, потім – створення нової юридичної особи у потрібній організаційно-правовій формі.

Створення відповідних перепон та бар'єрів для перетворення с/г обслуговуючого кооперативу в інші організаційно-правові форми пояснюється, на нашу думку, прагненням законодавця, по-перше, зберегти існуючі с/г обслуговуючі кооперативи; по-друге, захистити права членів с/г обслуговуючих кооперативів, що більш забезпечені в кооперативній організації, ніж у господарському товаристві; по-третє, попередити комерціалізацію с/г обслуговуючих кооперативів.

Але якщо мета законодавчих змін щодо розмежування господарських товариств і кооперативів у сільському господарстві є зрозумілою та виправданою, особливо на нинішньому етапі розвитку кооперації, то певні питання виникають щодо недопущення перетворення с/г обслуговуючого кооперативу на виробничий. Така заборона є деякою мірою логічною та пояснюється суттєвими відмінностями у суб'єктному складі, меті та завданнях вказаних с/г кооперативів.

Інший правовий наслідок аналізованого законодавчого припису ст. 11 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» впливає з формулювання змісту статті, в якій передбачено, що в результаті реорганізації створюється с/г обслуговуючий кооператив в одному числі. Буквальне тлумачення норми Закону дає змогу зробити висновок про обмеження можливих видів реорганізації не лише щодо перетворення, а й стосовно поділу та виділу, оскільки в результаті їх проведення утворюється, як мінімум, дві нові юридичні особи.

Таким чином, керуючись дослівним тлумаченням норми Закону можна стверджувати: реорганізація с/г переробного кооперативу може відбуватись лише шляхом злиття і приєднання, що завершуються створенням однієї юридичної особи.

На наш погляд, таке формулювання статті Закону може бути цілком свідомим кроком законодавця до реалізації запланованої політики створення с/г обслуговуючих кооперативів на засадах укрупнення с/г підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності та масштабу діяльності. Така тенденція є закономірним явищем в розвинених країнах Західної Європи та США. Водночас, позбавлення можливості реорганізувати с/г переробний кооператив шляхом виділу чи поділу є суттєвим обмеженням прав юридичної особи, що повинно бути більш аргументованим.

Третій правовий наслідок полягає в обмеженні правонаступництва. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи є спеціалізованими суб'єктами господарювання, характеристика виробничої діяльності яких прописана на законодавчому рівні. Це накладає обов'язки на відповідних суб'єктів, що означає, наприклад, що с/г переробний кооператив не має право провадити іншу основну діяльність (не передбачену ч. 2 ст. 5 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»), при цьому називаючись с/г переробним кооперативом.

У процесі господарської діяльності складається система економічних та організаційних зв'язків з іншими суб'єктами, виникають складні ланцюги зобов'язань перед контрагентами. Реорганізація с/г переробного кооперативу, в результаті якої його права та обов'язки перейдуть до с/г обслуговуючого кооперативу іншого виду, може призвести до конфлікту між необхідністю виконання зобов'язань с/г переробного кооперативу та неможливістю його здійснення відповідно до законодавчого визначення с/г обслуговуючого кооперативу, що утворився внаслідок реорганізації.

У зв'язку із цим в Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» варто передбачити положення про заборону реорганізації с/г переробного кооперативу в інший вид с/г обслуговуючого кооперативу за наявності невиконаних ним зобов'язань виробничого характеру. Така норма захистить права та інтереси контрагентів с/г переробних кооперативів, цим самим зміцнивши довіру до кооперативних організацій.

При розгляді даного питання не можна оминати увагою той факт, що випадки злиття та приєднання юридичних осіб розглядаються антимонопольним законодавством як концентрація. Так, ч. 2 ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачає серед випадків, що кваліфікуються як концентрація, злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого. Сам по собі факт здійснення концентраційних дій не є протизаконним, проте в ст. 24 названого Закону наведено перелік випадків, коли відповідна концентрація вимагає одержання попереднього дозволу контролюючих державних органів – Антимонопольного комітету чи його адміністративної колегії:

у разі, коли сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 млн євро, визначену за офіційним валютним курсом, встановленим Національним банком України, що діяв в останній день фінансового року, і при цьому:

а) вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів, у тому числі за кордоном, не менш як у двох учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 млн євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року;

б) вартість (сукупна вартість) активів або обсяг (сукупний обсяг) реалізації товарів в Україні хоча б одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 млн євро, визначену за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року;

2) незалежно від сукупної вартості активів або сукупного обсягу реалізації товарів учасників концентрації, коли частка на певному ринку товару будь-якого учасника концентрації або сукупна частка учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує 35 відсотків, та концентрація відбувається на цьому чи суміжному з ним ринку товару⁴.

До надання такого дозволу учасники концентрації зобов'язані утримуватися від дій, які можуть призвести до обмеження конкуренції та неможливості відновлення початкового стану. Дозвіл на концентрацію може бути наданий у разі, якщо вона не призводить до монополізації чи суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині. При цьому Кабінет Міністрів України може дозволити концентрацію, на здійснення якої Антимонопольний комітет України не надав дозволу, якщо позитивний ефект для суспільних інтересів зазначеної концентрації переважає негативні наслідки обмеження конкуренції. Проте такий дозвіл Кабінету Міністрів України не може бути наданий, якщо обмеження конкуренції, зумовлені концентрацією: не є необхідними для досягнення мети концентрації; становлять загрозу системі ринкової економіки. Щодо відповідних юридичних можливостей необхідно зазначити, що сільське господарство є саме тією галуззю економіки, що наразі потребує стабілізації та сталого розвитку. Укрупнення господарюючих суб'єктів ринку с/г продукції є нормальною здоровою тенденцією та відповідає економічним законам, що діють нині в Україні. Проте усунення чи обмеження конкуренції в такій ризиковій галузі виробництва здатне суттєво порушити баланс та завдати значних збитків як конкретним виробникам, так і економіці в цілому.

Якщо аналізувати описані складнощі із проведенням концентрації через призму вищенаведеного висновку стосовно того, що злиття та приєднання – це єдині дозволені способи реорганізації с/г переробного кооперативу, то логічно стверджувати про побудову законодавцем бар'єрів для вільного розвитку та трансформації с/г переробних кооперативів. На наш погляд, було б доцільно усунути невиправдані обмеження щодо можливостей реорганізації с/г переробного кооперативу за допомогою внесення змін до ст. 11 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», а саме – викласти її в наступній редакції: *«За рішенням загальних зборів сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може бути реорганізовано лише в інший сільськогосподарський обслуговуючий кооператив (кооперативи), а кооперативне об'єднання – в інше кооперативне об'єднання»*.

Отже можна зробити висновки, що правове регулювання реорганізації с/г переробних кооперативів має суттєві особливості, обумовлені законодавчими приписами та обмеженнями, зокрема, неможливістю проведення реорганізації шляхом поділу, виділу та перетворення. Така ситуація є необґрунтованим обмеженням прав с/г переробних кооперативів і може бути частково виправлена шляхом внесення вказаних вище змін у Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію».

При цьому перетворення залишиться неможливою формою реорганізації доти, доки с/г переробний кооператив не буде визнаний окремою організаційно-правовою формою юридичної особи.

Таким чином, на основі одержаних висновків у подальшому доцільно спрямувати наукові пошуки на дослідження особливостей кожного з окремих видів реорганізації с/г переробних кооперативів, а також практичних аспектів їх здійснення.

⁴ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV (в редакції від 06 листопада 2012 року) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18–22. – Ст. 144.

² Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17 липня 1997 року № 469/97-ВР (в редакції від 20 листопада 2012 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.

³ Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення змін до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 року № 59 та скасування нормативних документів : наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 року № 97 // Юридичний вісник України. – 2004. – № 47.

⁴ Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III (в редакції від 05 липня 2011 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

Резюме

Гайдаржи Х. А. Правові особливості реорганізації сільськогосподарського переробного кооперативу.

У статті аналізуються правові особливості реорганізації сільськогосподарських переробних кооперативів згідно із сучасним законодавством України. Обґрунтовується висновок щодо існуючих правових обмежень на проведення поділу, виділу та перетворення сільськогосподарських переробних кооперативів. У статті також звертається увага на зв'язок кооперативного та антимонопольного законодавства, що прослідковується при здійсненні концентрації – злиття чи приєднання за участі сільськогосподарських переробних кооперативів.

Пропонуються шляхи вдосконалення законодавства щодо здійснення реорганізації сільськогосподарських переробних кооперативів. Зокрема, за допомогою внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію».

Ключові слова: сільськогосподарський переробний кооператив, реорганізація, перетворення, концентрація, організаційно-правова форма юридичної особи.

Резюме

Гайдаржи К. А. Правовые особенности реорганизации сельскохозяйственного перерабатывающего кооператива.

В статье анализируются правовые особенности реорганизации сельскохозяйственных перерабатывающих кооперативов в соответствии с современным законодательством Украины. Обосновывается вывод о существующих правовых ограничениях на проведение раздела, выделения и преобразования сельскохозяйственных перерабатывающих кооперативов. В статье также обращается внимание на связь кооперативного и антимонопольного законодательства, которая прослеживается при осуществлении концентрации – слиянии или присоединении с участием сельскохозяйственных перерабатывающих кооперативов. Предлагаются пути совершенствования законодательства по осуществлению реорганизации сельскохозяйственных перерабатывающих кооперативов. В частности, посредством внесения изменений в Закон Украины «О сельскохозяйственной кооперации».

Ключевые слова: сельскохозяйственный перерабатывающий кооператив, реорганизация, превращение, концентрация, организационно-правовая форма юридического лица.

Summary

Gaydarzhi K. Legal features of reorganization of agricultural processing cooperative.

In this article legal features of reorganization of the agricultural processing cooperatives with current legislation of Ukraine are analyzed. Author substantiates the conclusion about existing legal restriction on division, separation and transformation of the agricultural processing cooperatives. This article pays attention to the connection between cooperative and antitrust legislations, that you may see exercising concentration – integration or joining engaging the agricultural processing cooperative.

The ways of improvement of the legislation about reorganization of the agricultural processing cooperatives are proposed. In particular, by amending the law of Ukraine “On Agricultural cooperation”.

Key words: agricultural processing cooperative, reorganization, transformation, concentration, legal form of legal entity.

Отримано 8.04.2013